

Д. О. Ніколайчук

кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник,
відділ історії України XIX — початку XX ст.,
Інститут історії України НАН України
(м. Київ, Україна), nikolaychuk800@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-1070>

СЛУЖБОВИЙ ШЛЯХ ГУБЕРНСЬКОГО ЧИНОВНИКА (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX — ПОЧАТОК XX ст.): НА ПРИКЛАДІ КАНЦЕЛЯРІЇ КИЇВСЬКОГО ГУБЕРНАТОРА

Для творення дієвої системи управління імперською владою було делеговано повноваження очільникам губернії (у тому числі віце-губернаторам) з підбору кваліфікованих кадрів для губернських управлінських інститутів. Взаємодіючи з губернськими чиновниками різного рангу губернатори, віце-губернатори, завідувачі канцелярії губернатора мали налагодити дієвий механізм функціонування установи, віднайти шляхи для розв'язання проблем, що склались в системі організації влади на місцях та їхньої взаємодії з центральними виконавчими органами влади. Водночас важливим фактором був характер діяльності самих представників влади на місцях — чиновників. Від їх підготовки, досвідченості, професіоналізму, ставлення до своїх обов'язків залежала здатність державної влади регулювати суспільні відносини. Відтак, намагаючись зробити роботу адміністрації більш ефективною, імперська влада приділяла увагу підбору чиновників, порядку заміщення посад, просування по службі. Губернські чиновники канцелярії київського губернатора у переважній більшості мали 14–9 клас, які вирізняються такими рисами суспільно-професійного портрету: законодавча неврегульованість критеріїв та вимог щодо кандидата на посаду, особиста прихильність очільника краю, особиста вірність чиновника останньому, необов'язковість вищої освіти та службового стажу, але з певним професіоналізмом та знаннями діловодства.

Ключові слова: чиновник, кар'єра, канцелярія губернатора, Київська губернія.

D. O. Nikolaichuk

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),
Researcher, Department of the History of Ukraine XIX —
early XX century, Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine
(Kyiv, Ukraine), nikolaychuk800@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-1070>

**OFFICE PATH OF A PROVINCIAL FUNCTIONARY
(SECOND HALF OF XIX — EARLY XX CENTURY):
ON THE EXAMPLE OF THE OFFICE OF KYIV GOVERNOR**

Abstract

In order to create an effective system of governing the imperial government, the powers of the heads of the province (including vice-governors) were delegated to select qualified personnel for the provincial administrative institutions. Interacting with provincial officials of various ranks, governors, vice-governors, heads of the governor's office had to establish an effective mechanism for the institution, find ways to solve problems in the system of local government and their interaction with central executive bodies. At the same time, an important factor was the nature of the activities of local government officials themselves. The ability of the state authorities to regulate public relations depended on their training, experience, professionalism, and attitude to their responsibilities. Therefore, trying to make the work of the administration more efficient, the imperial authorities paid attention to the selection of officials, the order of replacement, promotion. Provincial officials of the Kyiv governor's office overwhelmingly had grades 14–9, which are distinguished by such features of the socio-professional portrait as: legislative inconsistency of criteria and requirements for the candidate, personal commitment of the head of the region, personal loyalty of the official to the latter, optional education length of service, but with a certain professionalism and knowledge of office work.

Keywords: *functionary, career, governor's office, Kyiv province.*

В умовах проведення адміністративно-територіальної реформи, реформування системи місцевого управління, створення об'єднаних територіальних громад, децентралізації здійснення наукових досліджень з історії функціонування системи місцевого управління, визначення місця і ролі особистості у адміністративних процесах має практичне та науково важливе значення. Водночас поза увагою істориків залишається проблема людини, особистості у функціонуванні тих чи інших управлінських установ. Тому особливого значення набуває вивчення функціонування губернської моделі організації управління Російської імперії (функціонувала на території України понад 200 років), професійного досвіду губернських чиновників.

Метою пропонованої наукової студії є висвітлення на прикладі канцелярії київського цивільного губернатора службового шляху губернських чиновників, їхнього суспільно-політичного портрету другої половини XIX — початку XX ст.

Серед чиновників київської губернської адміністрації другої половини XIX — початку XX ст. однією з важливих посад була посада завідувача канцелярії київського губернатора. Адміністративне законодавство Російської імперії як щодо посади губернатора, віце-губернатора, так і щодо посади завідувача канцелярії не мало чітких юридичних норм. Завідувач канцелярії, як зазначає російський історик Т. Вакилев, не обов'язково мав відповідати високому освітньому цензу, як-то кандидат на губернаторську чи віце-губернаторську посаду, але обов'язково мав значний досвід практичної канцелярської роботи, а його професійна компетентність мала вирізнятися таким діловим якостям, як висока працездатність, відповідальність, акуратність, тямущість та практичність, знання механізму губернського управління й організації та ведення офіційного діловодства й ділового листування¹. Зазвичай такий чиновник розпочинав свою службову кар'єру з найнижчих “чиновницьких щаблів” та через певний час проходив усі посади у губернаторській канцелярії. При новому призначенні таких завідувачів канцелярії цивільні губернатори переводили на аналогічні посади у свої губернії, адже, як згадує орловський губернатор В. Сафронович: “враховуючи професійність провінційного чиновництва, підібрати на це місце [завідувача канцелярії губернатора. — *Авт.*] людину сумлінну, тямущу, досвідчену у всіх справах губернського управління, канцеляристські підковану було не просто²”. Типовим прикладом чиновника такого рангу є надвірний радник Віктор Адамович Блюм, який спочатку був завідувачем канцелярії смоленського губернатора М. Суковкіна (1906–1912), а з призначенням у 1912 р. останнього київським губернатором зайняв аналогічну посаду у київській губернській адміністрації. Віктор Блюм народився 10 жовтня 1866 р. у сім'ї чиновника — колезького асесора Адама Блюма. Навчався у четвертій Московській гімназії. Розпочав чиновницьку кар'єру 25 лютого 1888 р. канцелярським службовцем 2-го розряду Московського мирового з'їзду. Уже через місяць розпорядженням голови мирового з'їзду, попри невідповідність відповідному чину, йому доручено виконувати обов'язки

---

¹ Вакилев Т. Роль и место правителя канцелярии губернатора в системе местного управления второй четверти XIX в. // Теория и практика общественного развития. 2014. № 15. С. 86.

² Воспоминания В. И. Сафоновича // Русский архив. 1903. Т. 112, № 5. С. 114.

помічника секретаря. 16 вересня 1888 р. В. Блюма призначено виконуючим обов'язки помічника секретаря відділення, 1 серпня 1890 р. — виконуючим обов'язки помічника секретаря кримінального відділення. 1 квітня 1894 р. за власним бажанням, за сімейними обставинами, він подав у відставку. 12 липня 1894 р. В. Блюм — на посаді канцелярського службовця Курської дворянської опіки, а 30 серпня 1895 р. — переведений на посаду діловода; з 1 серпня 1902 р. — секретар Курського губернського у земських та міських справ присутствія, але 1904 р. — знову подав у відставку за сімейними обставинами³. Наступний службовий етап В. Блюма пов'язаний із його кар'єрним сходженням у губернаторській канцелярії. Так, 20 березня 1906 р. чиновник — на посаді молодшого помічника завідувача канцелярії смоленського губернатора, 1 листопада 1907 р. — переведений на посаду уже старшого помічника, а 1 червня 1910 р. — призначений керівником канцелярії⁴.

Отже, досвід чиновницької служби, професійні знання отримані на різних посадах у губернській адміністрації, високий рівень кваліфікації, здобутий авторитет, ймовірно й особиста прихильність смоленського губернатора М. Суковкіна (1905–1912), дозволили В. Блюму, коли київським губернатором став його патрон, продовжити свою кар'єру у київській губернській адміністрації, посівши найвищу посаду такого рівня — завідувача губернаторської канцелярії⁵.

Не менш цікавим є факт, встановлений нами на основі архівних матеріалів, що наступником В. Блюма після його звільнення за власним бажанням 31 березня 1915 р. у зв'язку з погіршення стану здоров'я став його колега по смоленській губернській адміністрації⁶. Так, на вакантну посаду начальника канцелярії губернатор М. Суковкін призначив Миколу Федоровича Яблонського — наступника В. Блюма на посаді завідувача канцелярії смоленського губернатора, службова кар'єра якого розпочалась з посади позаштатного чиновника з особливих доручень при губернатору і завершилась посадою завідувача канцелярії⁷. Цей факт ще раз засвідчує важливість особистої прихильності очільника губернії при вирішенні кадрових питань та відсутність законодавчо врегульованих засад при формуванні чиновницького апарату губернської адміністрації. На наш погляд, таку ситуацію можна розцінювати дwoяко — як позитивно,

³ Державний архів Київської області (Держархів Київської обл.). Ф. 1. Оп. 315. Спр. 54. Арк. 14–16.

⁴ Там само. Арк. 16 зв.–17 зв.

⁵ Там само. Арк. 1.

⁶ Там само. Арк. 24.

⁷ Там само. Спр. 865. Арк. 4–8.

так і негативно. З одного боку губернатор віддавав перевагу вже довідченим і перевіреним у роботі особам, а з іншого — керувався корисливими міркуваннями задля забезпечення можливості приховати факти використання службового становища в особистих цілях або факти зловживань, або факти, пов'язані зі складним становищем у губернії — те, що називають “не виносити сміття з хати” або “не заплямувати честь мундира”.

Для більш ґрунтовної характеристики чиновників канцелярії київського губернатора розглянемо службовий шлях окремих представників чиновницьких груп.

Посада чиновника з особливих доручень при губернаторі була однією з важливих у кар'єрній ієрархії серед посад губернської адміністрації, що вирізнялась не тільки професійною специфікою, а і особливими вимогами до кандидата. Зазвичай особи, які її обіймали мали ранги: молодші — 9 клас, старші — 7 клас⁸. Особи, які претендували на зайняття цієї посади згідно з рішенням Державної ради “О чиновниках особых поручений в разных ведомствах” (від 20 листопада 1835 р.), повинні бути дворянами, політично благонадійними, з бездоганною репутацією⁹. Так, у 1913 р. на посаду молодшого чиновника з особливих доручень при київському цивільному губернаторі призначено спадкового дворянина Московської губернії Анатолія Аристарховича Карпенка¹⁰. Його батько, Аристарх Іванович, був чиновником з особливих доручень при генерал-губернаторові Москви великому князеві Сергію Олександровичу, а також редактором неофіційної частини “Московських губернських відомостей”¹¹. Освіту майбутній чиновник з особливих доручень при київському губернаторі Анатолій Карпенко здобув у Імператорському Московському університеті, брав участь у російсько-японській війні 1904–1905 рр. Службову кар'єру у цивільному відомстві розпочав 6 березня 1910 р. у Московській судовій палаті, а вже 20 серпня 1910 р. призначений старшим чиновником з особливих доручень при смоленському цивільному губернаторі М. Суковкіну¹². 17 січня згідно з затвердженим проханням, уже київського губернатора М. Суковкіна, А. Карпенка переведено у

---

⁸ Полное собрание законов Российской империи (ПСЗ РИ). Собр. 2-е. Т. 20, отд. 2: Штаты и табели. № 18580. С. 158.

⁹ ПСЗ РИ). Собр. 2-е. Т. 10, отд. 2. № 8595. С. 1115–1117.

¹⁰ Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 315. Спр. 310. Арк. 16.

¹¹ Жемчужников О. Ольга Николаевна Волкова — создатель русского народного ансамбля “Русская песня” в Одессе. К 75-летию со дня рождения. URL: <http://www.history-gyazan.ru/node/14849>

¹² Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 315. Спр. 310. Арк. 16.

Київську губернію, але вже на посаду не старшого, а молодшого чиновника з особливих доручень при губернаторі¹³, що засвідчує важливість особистісної довіри та взаємин при здійсненні кадрової політики очільниками губернії. Серед службовців цієї чиновницької групи були також представники українських козацько-старшинських родів. Одним із таких чиновників у канцелярії київського губернатора був Ілля Ілліч Лизогуб — виходець із козацько-старшинського роду, який бере початок від канівського полковника Івана Кіндратовича Лизогуба¹⁴. Батько І. Лизогуба — Ілля Андрійович Лизогуб (1846–1906) був відомим юристом, чиновником міністерства юстиції (1872 р.), член Тифліської судової палати (з 1890 р.), дійсний статський радник (з 1906 р.), а дядько — Федір Андрійович Лизогуб — член Ради міністрів, міністр внутрішніх справ Української Держави¹⁵. Ілля Ілліч Лизогуб народився 1870 р. Навчався у Новозибківському реальному училищі, після закінчення якого 11 грудня 1891 р. зарахований у штат Смоленського губернського правління, 13 січня 1894 р. — отримав чин колезького реєстратора, 20 січня 1894 р. за власним проханням був переведений у поштово-телеграфні чиновники московського поштамту. 27 липня 1895 р. у зв'язку із погіршенням здоров'я, за власним бажанням звільнений зі служби, 15 лютого 1911 р. знову зарахований на державну службу у канцелярію київського губернатора¹⁶, а з 4 жовтня 1911 р. — переведений на посаду молодшого позаштатного чиновника з особливих доручень¹⁷.

Окрему категорію чиновників канцелярії київського губернатора складали службовці досить молодого віку, які перебували при міністерствах (Міністерство внутрішніх справ, Міністерство юстиції), але відряджені для проходження служби у Київську губернію з метою здобуття необхідного досвіду ведення діловодства. Серед таких варто назвати вихідця із графського роду Льва Гебгардовича Кейзерлінга, у майбутньому — чиновника Міністерства імператорського двору¹⁸. Він був одружений на дочці колишнього прем'єр-міністра Російської імперії Петра Столипіна

¹³ Там само.

¹⁴ Лазанська Т. І. Лизогуби // Енциклопедія історії України. Т. 6: Ла–Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка. 2009. С. 141–142.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 315. Спр. 411. Арк. 5.

¹⁷ Там само. Арк. 9.

¹⁸ Мельничук О. Адміністративний апарат та органи місцевого самоврядування на Поділлі у другій половині XIX ст. Вінниця: Велес, 2001. С. 143; Энциклопедический словарь / Изд. Ф. Брокгауз и И. Ефрон. СПб., 1895. Т. 14А (28): Карданахи–Керо. С. 892.

Олександрі¹⁹. Л. Кейзерлінг народився 29 березня 1886 р. Віросповідання — євангелістсько-лютеранське. Освіту здобув в Імператорському училищі правознавства, після закінчення якого 23 травня 1911 р. був зарахований службовцем Міністерства юстиції, 24 травня 1911 р. затверджений у чині губерньського секретаря (12 клас) зі старшинством²⁰. 3 серпня 1911 р. його відрядили у канцелярію київського цивільного губернатора із зарахуванням по відомству Міністерства внутрішніх справ, а через рік — 11 грудня 1912 р. — перевели до Санкт-Петербурга у канцелярію Міністерства імператорського двору²¹.

Найбільшу чиновницьку групу у канцелярії київського губернатора становили канцеляристи (від 52%²² (1960 р.) до 61,5%²³ (1903 р.) від загального складу), які могли не мати ні вищої освіти, ні досвіду ведення діловодства, але кандидатури яких мав обов'язково погоджувати й затверджувати київський губернатор. Зазвичай вони походили з нижчих соціальних станів — селян, міщан, але могли бути дворянами, які мали чиновницький досвід. Так, Павло Павлович Хоменчук, селянин, 1890 р. н., закінчив Трипільське двокласне сільське училище, без чину, згідно з наказом виконуючого обов'язки київського губернатора Б. Кашкарьова № 13 від 19 лютого 1913 р., був зарахований на державну службу канцеляристом у канцелярію київського губернатора²⁴, а 21 березня 1915 р. після складання екзамену у Вищому Богуславському початковому училищі отримав перший класний чин колезького реєстратора. Варто зазначити, що знання П. Хоменчука були посередніми: Закон Божий — “добре” (4), російська мова — “добре” (4), арифметика — “задовільно” (3), геометрія — “задовільно” (3), географія — “задовільно” (3), історія — “добре” (4)²⁵. Інший канцеляристський службовець — Борис Порфірович Навротський — спадковий дворянин. Освіту здобув у Миколаївському кадетському корпусі, після закінчення якого, згідно з резолюцією Бессарабського губерньського правління від 17 вересня 1899 р., був зарахований у штат аккерманського повітового голови дворянства канцеляристом. 1 лютого 1902 р. Б. Навротський отримав чин колезького реєстратора зі старшинством, а 7 квітня 1905 р. — чин губерньського секретаря зі стар-

---

¹⁹ Струков Д. Столыпін. Москва: Вече, 2012. С. 137.

²⁰ Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 315. Спр. 309. Арк. 1 зв.

²¹ Там само. Арк. 8 зв.

²² Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДАК України). Ф. 442. Оп. 34. Спр. 1590 (ч. 4). Арк. 230–233.

²³ Там само. Оп. 632. Спр. 154. Арк. 2.

²⁴ Держархів Київської обл. Ф. 1. Оп. 315. Спр. 793. Арк. 8 зв.

²⁵ Там само. Арк. 14.

шинством, 7 жовтня 1908 р. — звільнений за власним проханням про відставку за станом здоров'я, 13 липня 1912 р. — зарахований канцеляристським службовцем у канцелярію київського губернатора²⁶, 12 липня 1913 р. — Б. Навротського переведено у Санкт-Петербург із зарахуванням у Міністерство внутрішніх справ²⁷.

Варто зауважити, що під час призначення на посаду, як вищих чинів, так і канцеляристів, часто відбувалося за покровительства третіх осіб. Показовим є лист жителя м. Васильків Константина Аппоневича до київського віце-губернатора Б. Кашкарьова, який описує типову ситуацію, коли, не маючи зовнішньої рекомендації, освідчений громадянин не міг потрапити на чиновницьку службу: “В последних числах июня с. г. [1913] я осмелился побеспокоить ваше превосходительство прошением о предоставлении мне места писца в канцелярии киевского губернского правления. За отсутствием вакансии удовлетворение моей просьбы вашим превосходительством было отложено. В поисках труда я исколесил весь Киев, обходя все канцелярии казенных и частных учреждений, стуча везде и везде получая отказы. В следствии этого я и по настоящее время без службы. Считаю лишним затруднять ваше превосходительство перечислением подробностей своего материального положения, которое заставляет меня вновь беспокоить ваше превосходительство просьбой о предоставлении службы, скажу лишь, что я живу без всяких средств. Главной и единственной причиной моих неудач является полнейшее отсутствие у меня какой-либо протекции. Один, как персть, я обращался в такие учреждения, как, например, казенная палата, где были вакансии, но там я даже не был допущен к гражданину управляющему. Точно так же заканчивались попытки на получение службы. Я бессилён, а лица, к которым я обращался за помощью, неумолимы. На что я должен решиться? Я истомлен морально и нравственно. Все мои мечты разбиты; подавлены желание, воля, терпения... С последней надеждой я обращаюсь к вашему превосходительству за помощью, как к человеку, как к отцу, который своим родительским участием осчастливит жизнь неудачника-сына. Ваше превосходительство, помогите мне! Предоставьте где-либо хоть какую-нибудь работу, освободите от поглощающего меня отчаяния! Вы, ваше превосходительство, могущественный. Тысячи семейств счастливо живут, благословляя час в который попали под покровительство вашего превосходительства, — пусть же будет настоящий момент самым счастливым моментом моей юной жизни. Проситель Аппо-

²⁶ Там само. Спр. 520. Арк. 4 зв.

²⁷ Там само.

невич”²⁸. Віце-губернатор підтримав К. Аппоневича й дозволив йому пройти перевірку перед зарахуванням у штат губернського правління, але останній так і не був допущений до служби із-за “особистої вигоди” секретаря губернського правління²⁹.

Добір службовців канцелярії губернатора, як зазначає Р. Воробей, здійснювався при дотриманні трьох необхідних умов прийняття на цивільну службу: походження особи чи її соціальний стан, вік та освіта. Документи подавались безпосередньо губернатору. Але існували деякі обмеження щодо зарахування на службу чиновників з особливих доручень при губернаторі: родичі очільника губернії не могли обіймати відповідні посади у канцелярії. На цивільну службу також мали право вступати за своїм походженням: родові дворяни; сини офіцерів і чиновників, які мали особисте звання почесного громадянина; сини священнослужителів православного, армяно-григоріанського віросповідання, євангельських, лютеранських і реформаторських пасторів; сини купців першої гільдії; сини науковців, художників; сини повітових, приходських і домашніх учителів; сини канцелярських служителів та лікарів, що претендували на отримання класного чину за 20-ти річну вислугу. На цивільну службу приймали осіб, які досягли 16-ти років та закінчили повний курс в університеті чи гімназії, або в іншому середньому чи вищому навчальному закладі, отримавши атестат, а також осіб, які навчалися тільки в нижчих навчальних закладах, або зовсім не навчалися, але мали право на вступ до цивільної служби за походженням, за умов складання попереднього іспиту, на якому мали продемонструвати свої уміння читати і писати, граматичні і арифметичні знання. Питання службових призначень, надання відпусток та звільнень чиновників канцелярії перебували у компетенції губернатора, який мав діяти згідно з нормами чинного законодавства³⁰. Крім того київський цивільний губернатор вирішував питання, пов’язані з соціальним захистом, соціальним забезпеченням чиновників, звільнених у зв’язку з реорганізацією різних структурних підрозділів канцелярії губернатора. Як свідчать виявлені нами архівні матеріали, реорганізовуючи свою канцелярію у 1859–1861 рр. київський губернатор П. Гессе виявив турботу про подальше фінансове та матеріальне забезпечення чиновників, посади яких було скорочено. Так, у зв’язку зі складним матеріальним становищем звільненого через скорочення колезького

---

²⁸ Там само. Спр. 7. Арк. 1–2.

²⁹ Там само. Арк. 9.

³⁰ *Воробей Р.* Формування та становлення системи місцевих органів державної влади та управління в Україні у другій половині XIX — на початку XX ст. (на прикладі Чернігівської губернії): дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2008. С. 59.

секретаря Зайця, який упродовж 27 років займав посаду реєстратора, П. Гессе просив київського військового, подільського та волинського генерал-губернатора І. Васильчикова дозволити видати чиновникові одноразову допомогу у розмірі річного окладу, який він отримував на займаній посаді — 171 руб.³¹

Проаналізувавши формулярні списки чиновників київської губернської адміністрації, можемо констатувати факт зменшення кількості чиновників із військового відомства й збільшення числа чиновників, які зробили свою службу у цивільних відомствах (зокрема Міністерства внутрішніх справ). Серед чиновників київської губернської адміністрації найбільшу групу становили службовці 14–9 класів (колезький реєстратор, губернський секретар, колезький секретар, титулярний радник). Саме з цією категорією службовців постійно взаємодіяло населення й від них залежало впровадження імперської політики у губернії. Причому наявність вищої освіти при призначенні на адміністративно-управлінські посади була не обов'язковою — її мали тільки вищі чиновники: губернатор, віце-губернатор, очільники спеціальних відділень київського губернського відділення.

Отже, у другій половині XIX — на початку XX ст. чиновники нижчого рангу київської губернської адміністрації — канцелярії київського губернатора — порівняно з чиновниками попереднього періоду вирізнялися такими рисами суспільно-професійного портрету: законодавча неврегульованість критеріїв та вимог щодо кандидата на посаду, особиста прихильність очільника краю, особиста вірність чиновника останньому, необов'язковість вищої освіти та службового стажу, але певний професіоналізм та знання діловодства, нівелювання соціального походження, але обмеженість щодо конфесійної та національної приналежності. Поява нових рис (різностановість, знання діловодства, професіоналізм) у портреті чиновника нижчого рангу губернської адміністрації засвідчує, що, не дивлячись на її консерватизм та певну рутинність, управлінський апарат Київської губернії видозмінювався разом зі змінами в самій імперії, що стали результатом доби “Великих реформ” 1860–1880-х років та з капіталістичною модернізацією.

REFERENCES

1. Lazanska, T. I. (2009). Lyzohuby. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 6, pp. 141–142). Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

³¹ ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 34. Спр. 1590 (ч. 4). Арк. 74.

2. Melnychuk, O. (2001). *Administratyvnyy aparat ta orhany mistsevoho samovryaduvannya na Podilli u druhiy polovyni XIX st.* Vinnytsia: Veles. [in Ukrainian].
3. Strukov, D. (2012). *Stolypin*. Moscow: Veche. [in Russian].
4. Vakilev, T. (2014). Rol i mesto pravitelia kantseliarii gubernatora v sisteme mestnogo upravleniia vtoroi chetverti XIX v. *Teoria i praktika obshchestvenogo razvitiâ*, 15, 85–88. [in Russian].
5. Vorobei, R. (2008). *Formuvannya ta stanovlennya systemy mistsevykh orhaniv derzhavnoyi vlady ta upravlinnya v Ukrayini u druhiy polovyni XIX — na pochatku XX st. (na prykladi Chernihivs'koyi huberniyi)* [Formation and formation of the system of local government and administration in Ukraine in the second half of XIX — early XX centuries (on the example of Chernihiv province)] (*Candidates thesis*). Kyiv. [in Ukrainian].
6. Zhemchuzhnikov, O. (n. d.). Olga Nikolaevna Volkova — sozdatel russkogo narodnogo ansambliia "Russkaia pesnia" v Odesse. K 75-letiiu so dnia rozhdeniia. Retrieved from: <http://www.history-ryazan.ru/node/14849> [in Russian].